

İlkçağ Uygarlıklarında Kitap ve Kütüphane: Efes Celsus Kütüphanesi

Book and Libraries in the Ancient World: Celsus Library in Ephesus

Zehra Taşkın*

Öz

Uygarlık tarihi boyunca pek çok uygarlık tarih sahnesinden geçmiş ve her bir uygarlık farklı izler bırakmıştır. Bu çalışmanın temel amacı önemli ilkçağ uygarlıklarından biri olan Efes'i ve Celsus kütüphanesini incelemektir. Efes şehri tarihin en önemli uygarlıklarına ev sahipliği yapmış ve batıyı doğuya bağlayan önemli bir kapı olmuştur. Bu nedenle tarihte hem Efes'in hem de Celsus kütüphanesinin büyük bir önemi vardır.

Anahtar Sözcükler: *Efes; Celsus Kütüphanesi; ilk çağ uygarlıkları ve kütüphaneleri*

Abstract

There were many ancient civilizations during history and each civilizations left indelible marks. The main aim of this study is to evaluate Ephesus and its Celsus Library. Ephesus did the honors for many important civilizations in history and it was a connector between east and west. As a consequence Ephesus and Celsus library have importance on history.

Keywords: *Ephesus; Celsus Libray; ancient civilizations and libraries*

Giriş

Kültür ve Uygarlık

Batı dillerinde “culture” olarak tanımlanan kültür terimi; Fransız düşünür Voltaire tarafından “insan zekâsının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi” olarak tanımlanmıştır (Güvenç, 1974). Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre (2010a) kültür; “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: ztaskin@hacettepe.edu.tr

çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” şeklinde aktarılmıştır. İnsanbilimleri çevrelerinde büyük ölçüde benimsenmiş kültür tanımı Tylor tarafından 1971 yılında yapılmıştır. Bu tanıma göre kültür ya da uygarlık, toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği; bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür (Güvenç, 2002). Tüm bu tanımlardan hareketle kültürün uygarlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar insana dair maddi ve manevi her ayrıntının aktarılmasında ve korunmasında önemli rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Geniş bir toplumun bütün bölümlerinde ortak olan dinsel, ahlaksal, estetik, teknik ve bilimsel nitelikteki toplumsal olayların bir bütünü olarak tanımlanan “uygarlık” (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2010b) ile kültür terimleri yakın anlamlar taşıdıklarından dolayı yıllar boyunca birbirlerinin yerine kullanılmışlardır. Bu nedenle pek çok çalışmada kültür ve uygarlık arasındaki fark net bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Thurnwald’a göre uygarlık (medeniyet) teknik donanım ve bilgi iken, kültür bir insan topluluğundaki sosyal ilişkilerin yapısı, zihniyet ve değerlerdir. MacIver, fayda sağlamaya yönelik her amacın medeniyet ögesi olduğunu savunurken, kültürü bir toplumu oluşturan insanların yaşayış ve düşünüş tarzı, günlük ilişkileri, sanatta, edebiyatta, dinde, sevinç ve eğlencelerde insan tabiatının kendini ifade etme biçimi olarak tanımlamıştır (Özakpınar, 1999; akt., Kocadaş, 2005).

Tarihin temellerinin atıldığı ilkçağda kültür ve uygarlığa ait ilk kalıntılara rastlamak mümkündür. Bu çalışma kapsamında ilkçağ uygarlıklarının sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri tanımlanacak ve kütüphane kurumunun bu uygarlıklarda nasıl uygulandığı ortaya koyulacaktır. İlkçağ uygarlıklarının en önemlilerinden biri olan Efes Uygarlığı her yönüyle incelenecek ve Celsus Kütüphanesi tanıtılacaktır.

İlkçağ Uygarlıkları – Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yapı

Tonybee uygarlıkların ortaya çıkması ve gelişmesini coğrafi çevre şartlarına (iklim), toplulukta bir oluşturucu grubun var olmasına (seçkinler sınıfı) ve çevre ile insan arasında devamlı bir meydan okuma halinin mevcut olmasına bağlamıştır (Çetinarlan, 2001). Uygarlıkların gelişmesi ve büyümesi bu üç etmene bağlı olarak gerçekleşmiş ve bazı uygarlıkların belirli dönemlerde parlamalarına neden olmuştur. Bu parlamaların neden gerçekleştiğine ilişkin bilgilere ulaşabilmek için tarihsel-toplumsal değişimin çok boyutlu olarak incelenmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2008).

İnsanlığın en eski dönemlerinden günümüze kadar geçen süre bilim adamları tarafından çeşitli dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Yazının bulunmasından Kavimler Göçü'ne kadar geçen döneme ilkçağ adı verilmiştir. Hint, Çin, Yunan, Roma, Anadolu, Mezopotamya ve daha pek çok uygarlık ilkçağda önemli etkiler bırakmış uygarlıklar olup, kültürün temel taşlarından kabul edilen pek çok olguyu tarihe kazandırmışlardır. Her bir uygarlığın devlet yönetim şekli, din ve inanışları, sosyal hayat ve hukuk anlayışları, kendilerini savunma şekilleri ve ekonomik özellikleri birbirinden farklılık göstermiştir.

İlkçağ uygarlıklarının pek çoğunda devlet yönetimi bir kralın ya da hükümdarın elinde bulunmuştur. Mezopotamya Uygarlığı'nda devletin başında bulunan "Patesi" hem kral hem de tanrı olarak kabul edilmiştir. Aynı şekilde Mısır Uygarlığı'nda da Firavun'lar ülkeyi tanrı adına yönetmişlerdir (Şahin, 2002). Anadolu ve Orta Asya Türk Uygarlıkları'nda devlet yönetiminden bir hükümdar sorumlu olup, ülke hükümdar ailesinin ortak malı olarak kabul edilmiştir. Diğer uygarlıklardan farklı olarak Yunan Uygarlığı'nda her şehir başlı başına bağımsız bir devlet olarak kabul edilmiş, aristokrasiye dayanan hükümetler kurulmuştur (Çetinarslan, 2001).

İlkçağ insanları genellikle çok tanrılı dinlere inanmışlardır. Uygarlıklar kendilerinininki ile beraber fethettikleri ülkelerin tanrılarını da benimseyince onbinlerce tanrıya sahip olmuşlardır. Çok erken dönemlerde tek tanrı inancına ulaşan Türkler, inandıkları gök tanrısı tek yaratıcı olarak kabul etmişlerdir (Çetinarslan, 2001).

Hukuk, kanun ve adalet düşüncelerini ilk olarak Sümerler'in geliştirdiği kabul edilmiştir. İlk Sümer Kanunları (M.Ö. 2750) Kral Urukagina tarafından çıkarılmıştır. Mezopotamya'nın asıl büyük hukukçusu Babil Kralı Hammurabi'dir. Hammurabi kanunlarında, modern hukuk anlayışında önemli bir yer tutan, adalet ilkelerine ve kişisel hürriyetlere yer verilmiştir (Şahin, 2002).

İlkçağ uygarlıklarının pek çoğunun ekonomisinin temeli toprak üzerine dayanmıştır. Mezopotamya ekonomik yapısı temel tapınaklar etrafında gelişmiştir. Toprak tanrılarının malı sayılmış ve üretim tanrılar için yapılmıştır. Uygarlık ekonomisinin temelini tarım oluşturmuştur. Mısır'da ise tarımın yanında avcılık ve toplayıcılık da devrin ekonomik uğraşlarından biri olmuştur. Lidyalıların parayı icat etmesi ile ilkçağda önemli bir adım atılmış, bu durum uygarlıkların ekonomik gelişimini hızlandırdığı gibi tarihin akışını da etkilemiştir (Yıldırım, 2002).

İlkçağ uygarlıklarında sanat alanında da pek çok önemli adım atılmıştır. Ölümsüzlüğün sırrını arayan, fakat bunun mümkün olmadığını anlayarak kadere boyun eğen Uruk Kralı Gilgamesh'ın hikâyesinin anlatıldığı Gilgamesh Destanı, Yunan Edebiyatı'nın en meşhur eserlerinden biri olan Homeros Destanları, Türklerin geliştirdiği sözlü edebiyat eserlerinden olan Yaradılış, Alp-Er Tunga, Şu-Saka, Oğuz Kağan, Ergenekon, Göç ve Manas Destanları dönemin en önemli edebiyat eserlerinden bazılarını oluşturmuştur (Şahin, 2002). Yine sanat ile ilgili konularda her bir uygarlığın kendisine ait bir takım sanat dallarında gelişmeler gösterdikleri görülmüştür. Roma'da tiyatro, Mezopotamya'da heykeltçilik ve mimari eserler, Mısır'da kabartmalar ve piramitler, Anadolu Medeniyetlerinde plastik sanatlar, Yunanlılarda görsel ve sahne sanatları alanlarının geliştiği gözlenmiştir (Çetinarslan, 2001).

İlkçağda Yazı, Kitap ve Kütüphane

Sümerler tarihte yazıyı ilk kullanan topluluk olmuşlardır. Tapınaklara getirilen ürünlerin miktarını tespit amacıyla ilk olarak rahipler tarafından resim yazısı (piktografik) kullanılmıştır. Kamış bir kalemle yassı, kil levhalara yazılan bu yazı, kil üzerinde çıkan işaretler çiviye benzediği için çivi yazısı adını almıştır (Çetinarslan, 2001). Mısır'ın Sümerlerle ticaret ilişkisi sonucunda Mısırlılar yazıyı öğrenmişlerdir ve bu yazıya hiyeroglif adı verilmiştir. İçerikte hiç sesli harf bulunmadığından bu yazı bir alfabeyle dönüşmemiştir. Hitit ve Urartular çivi yazısını, İyonyalılar, Lidyalılar ve Frigyalılar Fenike alfabesini kullanmışlardır. Yunanlılar, Fenikelilerden öğrendikleri alfabeyle bazı harfler ilave ederek kendi yazılarını geliştirirken, Romalılar, Yunan Alfabesi üzerinde değişiklik yaparak Latin Alfabesi'ni oluşturmuşlardır. Türkler ise yazılı kanıtlarına ilk kez Göktürk Yazıtları'nda rastlanan Göktürk Alfabesi'ni kullanmışlardır (Şahin, 2002).

İlkçağda pek çok uygarlık, kültürünü, kurallarını, yaşayış şeklini aktarmak için yazıyı kullanmıştır. Yazının bulunması ile olanaklı hale gelen “bilginin kayıt altına alınması ve diğer insanlara kullandırılması” gerçeği ilkçağda kütüphaneleri tarihin bir parçası haline getirmiştir. (Yılmaz, 2008). Bu dönemde kütüphane kavramından ne anlaşıldığını M.S. 2. yy'da Romalı gramerci Festus şu şekilde tanımlamıştır; “Yunanlılarda olduğu gibi bizde de çok sayıda kitaba ve bu kitapların muhafaza edildikleri yere kütüphane denir” (Blanck, 2000). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kütüphanelerin bilgi muhafaza eden yerler olduğundan hareketle, kütüphane tanımının

temel çerçevesi uygarlık tarihinin başında ne ifade ediyorsa, günümüzde de benzer anlamları taşımaktadır denilebilir.

İlkçağ boyunca pek çok önemli kütüphane kurulmuş ve bu kütüphaneler tarihte kütüphane anlayışı konusunda fikirler vermiştir. İskenderiye, Bergama, Celsus, Hattuşaş ve daha pek çok diğer ilkçağ kütüphanesi tarihteki olaylar ve yaşantıların günümüzde de öğrenilebilmesini sağlamışlardır.

Efes Uygarlığı

İlk çağın en ünlü şehirlerinden biri olan Efes, Küçük Menderes (Kaystros) ırmağının sularını boşalttığı körfezin yanında kurulmuştur. Tarıma elverişli toprakları, doğuya açılan büyük ticaret yollarının başlangıcında bulunması, gerek putperestlik, gerekse Hristiyanlık devrinde çok önemli dini bir merkez oluşundan dolayı daima hareketli ve büyük bir şehir olarak tarihe geçmiştir (Türkoğlu, 1971). Tüm bunların yanında Efes, dünya üzerindeki pek çok antik şehirden daha fazla önem taşımıştır. Önemi Ege Denizi'nin doğu kıyısında yer alan ve Yunan Uygarlığı ile Roma Uygarlığını birbirine bağlayan limanı dolayısıyla kazanmıştır. Efes, batıyı doğuya, doğuyu da batıya bağlayan kapı olmuştur (Ramsay, 1901).

Efes'in Kuruluşu ve Tarihçe

Efes isminin nereden geldiği henüz bilinmese de, antik yazarların ifadelerine göre Efes'in M.Ö. ikinci bin yılın ikinci yarısında kurulduğu anlaşılmaktadır (Türkoğlu, 1971). Günümüzde İzmir ili Selçuk İlçesi sınırları içindeki antik Efes Kenti'nin kuruluşunu Cilalı Taş Devrine kadar götürmek mümkündür. Tarih öncesi kalıntılarda Hititlere ait yerleşimler saptanmıştır. M.Ö. 1050 yıllarında Yunanistan'dan gelen göçmenlerin de yaşamaya başladığı liman kenti Efes, M.Ö. 560 yılında Artemis Tapınağı çevresine taşınmıştır. Bilinen Efes ise Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos tarafından M.Ö. 300 yılında kurulmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009).

Helenistik ve Roma çağlarında en görkemli dönemlerini yaşayan Efes, Asya eyaletinin başkenti olmuş ve en büyük liman kenti olarak 200.000 kişilik bir nüfus ile yaşantısını sürdürmüştür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009).

İlkçağ Tarihinde Efes'in Önemi

Efes şehri gemicilik ve kara trafiğinin yoğun olduğu merkezlerden biri olarak tarihe adını yazdırmıştır. Gediz ve Menderes nehirleri arasında yer alan Efes, iki büyük vadi arasında ulaşımı sağlamış bunun yanında karayolu ağını kurarak Orta Asya'nın küçük bölgelerine dahi ulaşabilmiştir. Böylece hem deniz ticareti hem de iyi bir karayolu ağı ile dönemin en önemli merkezi haline gelmiş, zengin ve kalabalık bir nüfusa kavuşmuştur (Filson, 1945).

Efes antik çağdaki önemini yalnızca büyük bir ticaret merkezi olarak gelişmesini yalnızca başkent oluşuna borçlu değildir. Anadolu'nun eski anatanrıça (Kybele) geleneğine dayalı Artemis kültünün en büyük tapınağı da Efes'de yer alır. Bu tapınak dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009).

Efes: Sosyal – Kültürel ve Ekonomik Yapı

Daha önce de bahsedildiği gibi antik çağlarda yaşamış tüm insanların günlük yaşantılarında tanrılar her zaman önemli yer edinmişlerdir. Efes'te ise durum biraz daha farklıdır. En büyük tapınma Artemis'e yapılmıştır. Kentin din tarihinde gücünü en fazla sürdüren tanrıça Artemis olmuştur. Bazı tanrılara inanışlar ise daha önce Anadolu'da yaşamış eski uluslardan, özellikle Hitit ve Friglerin büyük etkisi altında kalmışlar, böylece tanrılar ve dinler doğu-batı karışımı bir hale gelmişlerdir (Türkoğlu, 1999).

Efesliler sanata, özellikle de tiyatroya büyük önem vermişlerdir. Arkeolojik kazılar ile kalıntılarına rastlanan Büyük Tiyatro, dinleme salonu (oditoryum) ve Odeon Efeslilerin sanata ilgi konusunda ipuçları vermiştir (Türkoğlu, 1971). Bunun yanında Yunan ve Roma dünyasının en çok önem verdiği konuların başında sportif eğlenceler gelmiştir. Spor gösterileri kent stadyumunda gerçekleştirilmiş, yönetimini kent valisi üstlenmiştir (Türkoğlu, 1999).

Efes halkının günlük yaşantısında çok büyük bir çeşitlilik vardır. Konforlu ve lüks evlerde oturan Efesliler, evlerin duvarlarını da çeşitli resim ya da şekiller ile süslemişlerdir. Ev dışında da çok çeşitli sosyal aktiviteler (sportif oyunlar, gladyatör dövüşleri) yapılarak bu aktivitelere halkın katılımı sağlanmıştır (Türkoğlu, 1999).

Efes halkı refah içinde yaşayan bir halk olduğundan sosyal ve kültürel anlamda pek çok eser ortaya çıkarmışlar, bu eserlerin devamlılığını sağlamışlar ve günümüze kadar gelmelerine önyak olmuşlardır.

Efes: Celsus Kütüphanesi

Celsus Kütüphanesi M.S. 135 yılında Tiberius Julius Celsus Polemaeanus onuruna oğlu Gaius Julius Aquila tarafından yaptırılmıştır (Casson, 2001). Yapının doğu cephesinde, ortadaki giriş kapısının sağ tarafında yer alan bir kısmı kırık yazıtta; “Asia proconsul’ü Tiberius Julius Celsus Polemaeanus için, oğlu consul Tiberius Julius Celsus Polemaeanus kendi serveti ile Celsus kütüphane binasını, bütün dekorasyonu, sanat eserleri ve kitapları ile birlikte kurdu” yazılmıştır (Heberdey, 1905 ; akt., Yıldız, 2003).

Aquila dekorasyon, heykeller ve kitapları tamamen kendi imkânları ile yaptırmış ve yalnızca kitapların satın alımı için yaklaşık 25.000 altın para (denarii) (yaklaşık \$400.000) bağışlamıştır (Casson, 2001). Celsus Kitaplığı yer olarak, Efes şehrinin mermer caddesinin doğuya kıvrıldığı köşesinde (Tunay, 1970) Agora'nın güneyinde ve küçük bir alan içinde bulunmaktadır. Agora ile bağlantısını ise, güzel Augustus kapısı ile kurar. Ayrıca hemen yanında yer alan tiyatro ile de büyük bir bütünlük oluşturmaktadır (Strocka, 2003).

Yapının dış cephesi 17 metre yükseklikte ve 21 metre genişliğinde mermerden yapılmıştır. İki katlı olarak inşa edilen Celsus Kütüphanesi, özellikle sabahın ilk ışıkları ile ihtişamlı bir görünüme kavuşmaktadır (Strocka, 2003). Celsus Kütüphanesi'nin dış görünümü resim 1’de gösterilmektedir.

(Resim 1): Efes Celsus Kütüphanesi dış görünümü

Giriş duvarının hemen önünde, bodrum katında, dört parça heykel kaidesi (tabanı) ve birleşik başlıklar yer almaktadır. Her bir sütun bu başlıklara 90 derecelik açı ile kapanmakta ve zengin bir saçak oluşturmaktadır. Ön cephe üç kapı ve kapılar üzerinde yer alan üç pencere ile görülür. Bu üç akse ve aralarındaki alanlar her katta sekiz plasterle sınırlandırılmıştır. Kapılar ve pencereler bu durumda üst yapı elemanlarını taşırlar. (Strocka, 2003). Üst yapı elemanları birinci katta kapıların arasında ve yanlarında içeri ve dışarı giren dört köşe kıvrımlar yaparlar. Birinci kattaki üst yapıyı taşıyan sütunlar Tabernakl'ları meydana getirirler. Bundan dolayı kapılar arasında yer alan serbest alanlara içlerinde heykellerin bulunduğu nişler yerleştirilmiştir (Strocka, 1979).

Kütüphane salonunun kuzey ve güney duvarında üçer, batı duvarında ise dört niş yer almaktadır. Bu nişler 0,50 m. derinlik, 2,80 m. yükseklik ve 1 m genişliğinde yapılmıştır. Nişlerin iç kısmı kireçle sıvanmış ve çevresi mermer levhalarla kaplanmıştır. Ana salonu at nalı şeklinde çeviren nişler ile iki katlı bir galeri elde edilmiştir (Yıldız, 2003). Celsus Kütüphanesi'nin harmanlanmış mimarisi görenler tarafından sadece Yunan ya da Roman uygarlığının bir ürünü olarak değil, modern, pahalı ve tiyatral bir kahraman olarak düşünülmektedir (Johnson ve Parker, 2009).

Kitaplığın üç giriş kapısı ve önündeki dar alan, sürprizli bir biçimde okuma salonuna açılır. Kütüphanenin salonuna mermer bir avludan sonra 9 basamak çıkılarak girilir. Neme ve dolayısıyla kitapların rutubetlenmesine mani olmak için iç duvar, dış duvardan bir koridor (podyum) vasıtasıyla ayrılmıştır (Tunay, t.y.). Bu podyum odayı çepeçevre çevirmiştir. Kimi araştırmacılara göre podyumun yapılış amacı okuyucu ile kitaplar arasında mesafe bırakmak için yapılmışken, kimi araştırmacılar estetik amaçlar ile yapıldığını belirtmişlerdir (Mc Garry, 1975: aktaran; Yıldız, 2003).

Kitaplık içinde varlığını hala koruyan bir de lahit yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre lahitin içinde kitaplığın kurucusu Celsus yatmaktadır. Lahitin görüntüsü resim 2'de gösterilmektedir. Ayrıca kütüphane dış yüzünün alt katında akıl, fazilet, bilgi ve anlayışı temsil eden 4 kadın heykeli yer almaktadır. Bu heykeller günümüzde Viyana Müzesi'nde yer almaktadır (Tunay, t.y.).

(Resim 2): Celsus lahiti

Roma kütüphanelerinde bağış ve miras yolu ile kitap sağlandığı bilinmektedir. Celsus Kütüphanesi de Aquila Celsus tarafından babasının mirası ile babası onuruna yaptırılmıştır. Aquila kütüphanenin korunması ve kitap alınması için 25.000 altın parayı miras bırakması, Roma dünyasının miras yolu ile kitap sağlaması konusunda önemli örneklerden biridir. Roma'nın kamu kütüphanelerinde yapı ile birlikte kitapların da kurulan bir vakıf sayesinde gelişmiş olmaları söz konusudur. Celsus Kütüphanesi de vakıf olarak kurulan kütüphanelere örnek gösterilebilir (Yıldız, 2003).

Kütüphanede yaklaşık 9.500 ile 12.000 arasında kitap rulosu bulunduğu tahmin edilmektedir (Padfield, 2005). Ancak Roma Kütüphanelerinde büyük çapta kataloglama ve sınıflamaya rastlanmamaktadır (Yılmaz, 2003). Özellikle de Celsus Kütüphanesi'ne ait bir katalog sistemine mevcut literatürde bahsedilmemektedir.

Celsus Kütüphanesi kaynaklardan yararlandırma ve ödünç verme konusunda literatürde detaylı bilgilendirme olmasa da Eski Yunanlılar ve Romalıların ödünç kitap verdikleri bilinmektedir. Roma kütüphanelerinde kütüphaneden yararlanma ve ödünç verme dostluğa dayanmakta ve kütüphaneler arasında sağlanan işbirliği ile kitapların ödünç verilmesi sağlanmaktadır (Yılmaz, 2003). Kütüphane içinde ise okurlar, kitapları kitaplık memurlarından alarak okuyabilmekteydiler (Strocka, 2003). Bu kitaplık görevlileri genellikle şairler, gramerciler ya da bilginlerden oluşmaktaydılar (Yılmaz, 2003).

Kitaplık yalnızca 150 yıl amacına hizmet etmiş, M.S. 3. yüzyılın ortasında tahrip görmüştür. Got yağmaları sırasında kütüphane büyük hasar görse de ön cephe bu yıkımdan etkilenmemiştir. Bu tarihten sonra yeniden düzenlenen Celsus Kütüphanesi

ortaçağda gerçekleşen deprem sonucunda büyük hasar görmüş, ön cephede de yıkıntılar oluşmuştur. Bu yıkıntılar pek çok yere saçılmış ve yıllar sonra yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılabilmektedir (Strocka, 1979).

1970'li yıllarda başlayan ve Avusturya Arkeoloji ekibinden Arkeolog Strocka ve mimar Hueber tarafından gerçekleştirilen restorasyon çalışması ile yapı yeniden düzenlenmiş, arkeolojik bulgular birleştirilerek tarih sevenlerin hizmetine sunulmuştur.

Sonuç

Uygarlık tarihi boyunca pek çok uygarlık tarih sahnesinden geçmiş ve her bir uygarlık farklı izler bırakarak bize geçmiş hakkında bilgi vermişlerdir. Her bir uygarlığın sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı birbirinden farklılık göstermiş ve bu farklılıklar medeniyetlerin oluşmasına önayak olmuşlardır.

Tarihin en önemli uygarlıklarına ev sahipliği yapmış olan Efes bu çalışma kapsamında incelenmiş ve Celsus Kütüphanesi tanıtılmıştır. Tarihin en önemli ve en büyük kütüphanelerinden biri olan Celsus Kütüphanesi günümüz kütüphanecilik anlayışına ek olarak sanatsal bir yapı sergilemiş, dönemin kütüphane anlayışını ortaya koymuştur.

Tarih boyunca pek çok yıkım yaşayan kütüphane restorasyon çalışmaları ile tarihi önemi yeniden ortaya çıkarılmış, insanların bu uygarlık hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır.

Şimdi en önemli iş bu tarihsel yapıyı koruyarak restorasyonların devam etmesini sağlamak ve geçmişten gelen kütüphane yaklaşımı konusunda daha fazla fikir edinmeyi sağlayacak yeni kanıtları ortaya çıkarmak olacaktır. Burada en büyük görev hem kütüphanecilere hem de arkeologlara düşmektedir.

Kaynakça

- Blanck, H. (2000). *Antikçağda kitap*. Ankara: Dost Kitabevi
- Casson, L. (2001). *Libraries in the ancient world*. London: Yale University Press.
- Çetinarslan, A. (2001). *Uygarlık tarihi*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Filson, F. V. (1945). Ephesus and the new testament. *The Biblical Archaeologist* 8(3): 73-80.
- Güvenç, B. (1974). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Güvenç, B. (2002). *Kültürün abc'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Heberdey, R. (1905). *Vorlaeufiger bericht über die grabungen in Ephesos*. D. Östr. Arch. Inst. in Wien.
- Johnson, W.A. ve Parker, H.N. (2009). *Ancient literacies: The culture of reading in Greece and Rome*. New York: Oxford University Press.
- Kocadaş, B. (2005). Kültür ve medya. *Bilig*, 34:1-13.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2009). Ephesos. 30 Nisan 2010 tarihinde <http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D689593F297AD6282C> adresinden erişildi.
- Mc Garry, K. J. (1975). *Communication knowledge and the Librarian*. London.
- Özakpınar, Y. (1999). *Kültür ve medeniyet anlayışları ve bir medeniyet teorisi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Padfield, D. (2005). *The Biblical city of Ephesus*. 30 Nisan 2010 tarihinde <http://www.padfield.com/acrobat/history/ephesus.pdf> adresinden erişildi.
- Ramsay, V. M. (1901). Ephesus. *The Biblical World* 17(3): 167-177.
- Strocka, V.M. (1979). Efes'teki Celsus Kütüphanesi onarım çalışmaları. (C. Özgünel, Çev.). *Belleten*, 43: 794-822.
- Strocka, V.M. (2003). The Celsus Library in Ephesus. *Ancient libraries in Anatolia: Libraries of Hattusha Pergamon Ephesus Nysa* içinde (ss. 33-44). Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş.
- Şahin, M. (2002). *Uygarlık tarihi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Tunay, M. İ. (1970). Efes Celsus kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*. 19(3): 186.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2010a). Kültür. 26 Nisan 2010 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=k%FClt%FCr&ayn=tam> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2010b). Uygarlık. 26 Nisan 2010 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=uygarl%FDk&ayn=tam> adresinden erişildi.
- Türkoğlu, S. (1971). *Efes: Tarih, arkeoloji*. İzmir: Ticaret Matbaacılık..
- Türkoğlu, S. (1999). *Efes'in öyküsü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Yıldırım, R. (2002). *Uygarlık tarihine giriş: İlkçağ tarih ve uygarlıkları*. İzmir: Meridyen Yayıncılık.
- Yıldız, N. (2003). *Kalıntılar ve edebi kaynaklar ışığında antikçağ kütüphaneleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Yılmaz, Bülent. (2008). İlkçağ Anadolu uygarlıklarında sosyo-ekonomik ve kültürel yapı bağlamında kütüphane/arşiv kurumu. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(3): 351-376.